

RADOSŁAW GOSIEWSKI

ZAWARCIE MAŁŻEŃSTWA *CORAM ASSISTENTE LAICO*
(KAN. 1112)

WSTĘP

Jednym z siedmiu szczególnych znaków łaski, ustanowionych przez Jezusa Chrystusa jako sakramenty Jego obecności w Kościele jest sakrament małżeństwa, będący nieodwołalnym przymierzem, przez które mężczyzna i kobieta wzajemnie się sobie oddają i przyjmują, tworząc ze sobą głęboką wspólnotę życia i miłości. Katechizm Kościoła Katolickiego wyjaśnia, że „sakrament małżeństwa jest znakiem związku Chrystusa i Kościoła. [...] Ponieważ małżeństwo ustanawia małżonków w publicznym stanie życia w Kościele, powinno być zawierane publicznie” (nr 1661, 1663 KKK)¹. Wymóg ten nie zawsze był oczywisty, gdyż zgodnie z doktryną katolicką to nie obecność kapłana lub diakona, ale zgoda stron jest konstytutywnym elementem przymierza małżeńskiego. Ponadto w Kościele łacińskim szafarzami tego sakramentu są sami nupturienci (por. nr 1623)². Taki stan rzeczy powodował zawieranie małżeństw tajnych (*matrimonia clandestina*). W celu przeciwdziałania temu procederowi najpierw Sobór Laterański IV w 1215 r. zakazał zawierania takich związków³, a następnie Sobór Trydencki w 1563 r.,

Mgr RADOSŁAW GOSIEWSKI – doktorant w Katedrze Prawa o Posłudze Nauczania i Uświęcania, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa; e-mail: ja1110r@gmail.com

¹ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Libreria Editrice Vaticana 1997; tekst polski w: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. 2, Poznań: Pallottinum 2002.

² Por. Z. JANCZEWSKI, *Ustanawianie szafarzy sakramentów świętych w Kościele łacińskim i w Kościołach wschodnich*, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2004, s. 216-229.

³ CONCILIUM LATERANENSE IV, *Constitutiones*, [w:] *Dokumenty Soborów Powszechnych*, red. A. Baron, H. Pietras, t. II, Kraków: Wydawnictwo WAM 2003, s. 290-293.

wprowadzając obowiązkową formę kanoniczną zawarcia małżeństwa, zdecydował, że tylko te małżeństwa można uznać za ważne zawarte, przy których asystował proboszcz lub – za zezwoleniem proboszcza lub ordynariusza – inny kapłan⁴. Jednakże na podstawie decyzji Stolicy Apostolskiej w niektórych krajach forma ta nie obowiązywała⁵. Ze względu na trudności, jakie w pewnych przypadkach uniemożliwiały zastosowanie formy trydenckiej, Święta Kongregacja Soboru dnia 2 sierpnia 1907 r. na mocy dekretu *Ne temere* wprowadziła formę nadzwyczajną. Zgodnie z tym postanowieniem, w niebezpieczeństwie śmierci wierni mogli zawrzeć małżeństwo wobec jakiegokolwiek kapłana oraz dwóch świadków zwykłych, zaś gdy uprawniony do asystowania kapłan był nieobecny przez co najmniej miesiąc, wówczas wystarczała obecność samych dwóch świadków zwykłych⁶. Postanowienia te podtrzymał *Codex Iuris Canonici* promulgowany w 1917 r. (can. 1094, 1098)⁷.

Podczas prac przygotowawczych do Soboru Watykańskiego II niektórzy biskupi krajów misyjnych zwrócili uwagę, że zadanie asystowania przy zawieraniu małżeństwa w okolicznościach właściwych dla formy nadzwyczajnej można powierzyć wiernym świeckim, przygotowanym do celebrowania świętego obrzędu⁸. Pomimo, że w dokumentach soborowych nie znalazły się w tej sprawie konkretne decyzje, prawodawstwo posoborowe wprowadziło taką możliwość. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. otwarcie zezwala biskupom niektórych regionów na delegowanie wiernego świeckiego do pełnienia zadania asystującego przy zawieraniu małżeństw (por. kan. 1112)⁹. W niniejszym przedłożeniu przedstawione zostaną unormowania posoborowe dotyczące kanonicznej formy zawierania małżeństwa *coram assistente laico*.

⁴ CONCILIUM TRIDENTINUM, Decretum *Tametsi*, Sess. XXIV (11.11.1563), [w:] *Dokumenty Soborów Powszechnych*, red. A. Baron, H. Pietras, t. IV, Kraków: Wydawnictwo WAM 2005, s. 720-725; więcej na temat formy zawarcia małżeństwa: Z. JANCZEWSKI, *Materia i forma sakramentu małżeństwa*, „*Ius Matrimoniale*” 18 (24) 2013, s. 7-23.

⁵ Por. M. ZABOROWSKI, *Forma nadzwyczajna zawarcia małżeństwa*, „*Ius Matrimoniale*” 14 (20) 2009, s. 116.

⁶ SACRA CONGREGATIO CONCILII, Decretum *Ne Temere* (2.08.1907), ASS 40 (1907), s. 529.

⁷ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti papae XV auctoritate promulgatus. Praefatione, fontium annotatione et indice analytico-aphabetico ab E.mo Petro Card. Gasprari auctus*, Romae: Typis Polyglottis Vaticanis 1918.

⁸ Por. F.R. AZNAR GIL, *La Revision de la forma canonica del matrimonio en el Concilio Vaticano II*, „*Revista española de derecho canónico*” 38 (1982), s. 517.

⁹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallottinum 1984.

1. WIERNY ŚWIECKI ŚWIADKIEM KWALIFIKOWANYM MAŁŻEŃSTWA W PRAWIE POSOBOROWYM

W okresie posoborowym niektórzy spośród biskupów indywidualnie oraz zebrani w ramach konferencji biskupów proponowali Stolicy Apostolskiej, by zniosła przepisy o formie nadzwyczajnej zawarcia małżeństwa, a w to miejsce pozwoliła na ważne zawieranie małżeństwa przed świeckim katolikiem delegowanym przez proboszcza lub ordynariusza miejsca oraz dwoma zwykłymi świadkami¹⁰. W odpowiedzi na te prośby Święta Kongregacja Dyscypliny Sakramentów 7 grudnia 1971 r. wystosowała do ordynariuszy miejsca instrukcję *Ad Sanctam Sedem* w sprawie kanonicznej celebracji małżeństwa wobec samych świadków w szczególnych przypadkach¹¹. W dokumencie tym odrzuciła propozycję zniesienia formy nadzwyczajnej oraz wprowadzenia *ad validitatem* wymogu zawierania małżeństwa wobec wiernego świeckiego jako świadka kwalifikowanego. Nie mniej jednak zauważyła, że dopuszczenie go do przewodniczenia obrzędowi w charakterze świadka „kwalifikowanego” może być pożyteczne. Wobec tego zaleciła ordynariuszom, by zatroszczyli się o przygotowanie świeckich, którzy mogliby w niektórych miejscach przeprowadzać katechezy przygotowujące do małżeństwa (również dotyczące prawnej formy nadzwyczajnej), asystować przy jego zawieraniu (przy zachowaniu prawa nupturientów do zawarcia małżeństwa jedynie wobec dwóch świadków zwykłych) oraz sporządzić stosowne dokumenty potwierdzające zawarcie tegoż związku. Przypomniano jednak, że tenże świecki „świadek kwalifikowany” nie jest wyposażony w autorytet Kościoła, a jedynie służy podkreśleniu religijnego charakteru zawarcia sakramentu małżeństwa, które dzięki temu przybiera odpowiednią szatę obrzędową (liturgiczną). Zadaniem ordynariuszy było czuwanie nad właściwym wyborem osób przeznaczonych do tej funkcji. W pierwszym rzędzie powinni to być kandydaci do święceń, alumni, katecheci lub członkowie Akcji Katolickiej. Następnie mogła nim być inna odpowiednio dojrzała osoba (por. AdSS).

¹⁰ Por. J.D. GANDÍA BARBER, *La celebración del matrimonio ante asistente laico. Estudio Canónico-Litúrgico*, Murcia: Ediciones Laborum 2008, s. 27.

¹¹ SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Instructio ad locorum Ordinarios de canonica celebratione matrimonii coram solis testibus in casibus particularibus Ad Sanctam Sedem* (7.12.1971), [w:] *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae*, red. X. Ochoa, vol. IV, Roma: Commentarium pro Religiosis 1974, kol. 6192-6193; tekst polski w: *Instrukcja Kongregacji Sakramentów skierowana do Ordynariuszów miejsca – na temat kanonicznego zawierania małżeństwa w szczególnych wypadkach wobec samych tylko świadków*, w: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, red. E. Szafranski, t. VI, z. II, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej 1975, s. 361-367 [dalej cyt.: AdSS].

Po ponad dwuletnim doświadczeniu stosowania powyższych przepisów Święta Kongregacja Dyscypliny Sakramentów, dnia 15 maja 1974 r. wydała nową instrukcję *Sacramentalem indolem* w sprawie kanonicznego zawierania małżeństwa wobec samych świadków w szczególnych przypadkach¹². Zgodnie z tymi przepisami, Kongregacje w stosunku do podległych sobie terytoriów (Święta Kongregacja Dyscypliny Sakramentów dla Kościołów z ustanowioną stałą hierarchią kościelną oraz Święta Kongregacja Ewangelizacji Narodów czyli Rozkrzewiania Wiary dla terytoriów misyjnych) mogły zezwalać poszczególnym ordynariuszom miejsca, po uzyskaniu pozytywnej opinii konferencji biskupów oraz rozważeniu przemawiających za tym argumentów, na udzielanie wybranym przez tegoż ordynariusza wiernym świeckim upoważnienia do wykonywania obowiązków świadka kwalifikowanego podczas kanonicznej celebracji małżeństwa. Upoważnienie to mogło być udzielone jedynie na czas określony (maksymalnie dwa lata), zaś przed upływem terminu ordynariusz powinien zdać Stolicy Apostolskiej relację z jego wykonywania. Ponadto Kongregacja zauważyła, że świecki upoważniony w ten sposób do udziału w obrzędzie małżeństwa w charakterze świadka kwalifikowanego wypełnia swoją funkcję subsydiarnie w stosunku do wyświęconych. Dlatego też zawsze, kiedy jest obecny kapłan lub diakon, wówczas on powinien celebrować obrzęd. Zwrócono także uwagę na osobisty charakter upoważnienia. Świecki świadek kwalifikowany winien być personalnie wybrany przez ordynariusza i nie może delegować swojego upoważnienia. Ogromne znaczenie miało wykluczenie możliwości dyspensowania przez tegoż wiernego świeckiego od przeszkód małżeńskich. Z tego powodu ci, między którymi istniała takowa dyspensowalna przeszkoda musieli udać się do kapłana, by móc kanonicznie zawrzeć ważne małżeństwo (por. SI).

W odpowiedzi na powyższe normy Święta Kongregacja Kultu Bożego, zgodnie z własnymi kompetencjami, w 1974 r. opracowała obrzęd zawarcia małżeństwa przed świeckim świadkiem kwalifikowanym¹³. Obrzęd ten pozostawał w mocy także po promulgowaniu nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. Celebracja małżeństwa dokonywała się podczas liturgii Słowa Bożego w kościele lub innym, odpowiednim miejscu. Po czytaniach z Pisma Świętego, świecki świadek kwalifikowany wygłaszał zachętę (*adhortatio*) albo też odczytywał homilię

¹² SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, Instructio de canonica celebratione matrimonii coram solis testibus, in casibus particularibus *Sacramentalem indolem* (15.05.1974), [w:] *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae*, red. X. Ochoa, vol. V, Roma: Commentarium pro Religiosis 1980, kol. 6798-6800 [dalej cyt.: SI].

¹³ SACRA CONGREGATIO PRO CULTU DIVINO, Normae *Ordo celebrandi matrimonium coram teste qualificato laico*, [w:] *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae*, vol. V, kol. 6954-6956.

wskazaną przez biskupa lub proboszcza. Następnie zadawał pytania dotyczące świadomości i dobrowolności wstąpienia w związek, przyjmował zgodę nupturientów zgodnie ze zwyczajną formułą sakramentalną i potwierdzał zawarcie małżeństwa wobec Kościoła. Potem odmawiał modlitwę nad obrączkami, które nowożeńcy wzajemnie sobie przekazywali. Jeśli nie przewidziano rozdzielania Komunii Świętej wówczas świadek kwalifikowany odmawiał modlitwę błogosławieństwa nowożeńców, która przybierała formę trzykrotnego wezwania. Obrzęd kończył się modlitwą powszechną, wspólną recytacją Modlitwy Pańskiej i oracją końcową. Jeśli jednak tenże świadek był jednocześnie nadzwyczajnym szafarzem Komunii Świętej, wtedy po potwierdzeniu zawarcia małżeństwa, odmawiano modlitwę powszechną i Modlitwę Pańską, po której następowało rozdzielenie Eucharystii. Wówczas obrzęd kończyło błogosławieństwo nowożeńców i oracja końcowa.

Uprawnienia udzielone na podstawie powyższych dokumentów były wykorzystywane w praktyce Kościoła. W okresie między 1971 a 1983 r. co najmniej 94 Kościoły partykularne otrzymały od Stolicy Apostolskiej zezwolenie na udzielanie świeckim upoważnienia do wypełniania zadania świadka kwalifikowanego zawarcia małżeństwa¹⁴. Powodowało to niekiedy niezrozumienie konieczności zachowania obowiązywalności nadzwyczajnej formy zawarcia małżeństwa. Święta Kongregacja Sakramentów i Kultu Bożego stanowczo przeciwstawiała się propozycjom jej zniesienia lub ograniczenia¹⁵.

Nie jest możliwe przedstawienie szczegółowego i pełnego zestawienia Kościołów lokalnych korzystających z posługi świeckich świadków kwalifikowanych zawarcia małżeństwa, gdyż nie wykluczone, że Stolica Apostolska poufnie udzielała w tej sprawie szczególnych *facultates* Kościołom znajdującym się z różnych powodów w trudnej sytuacji. W ostatnich latach opublikowano specjalne upoważnienia dla Kościoła w Chinach wydane przez Świętą Kongregację Ewangelizacji Narodów czyli Rozkrzewiania Wiary w 1978 r.¹⁶ Zgodnie z nimi, w Chinach nie obowiązywała forma kanoniczna zawarcia małżeństwa, a jego religijnej celebracji

¹⁴ Por. A. MADTHA, *Lay person as officiant at marriage celebration according to the Code of Canon Law*, Romae: Pontificia Universitas Urbaniana 1990, s. 250-260.

¹⁵ Por. SACRA CONGREGATIO PRO SACRAMENTIS ET CULTU DIVINO, Resp. *Ordinario Sancti Caroli Ancudiae*, Prot. N. 263/75 (12.11.1975), [w:] *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae*, vol. V, kol. 7084.

¹⁶ SACRA CONGREGATIO PRO GENTIUM EVANGELIZATIONE SEU DE PROPAGANDA FIDE, *Facultates et privilegia sacerdotibus fidelibusque in territorio Sinarum degentibus concessa his perdurantibus circumstantis*, Prot. N.3242/78 (27.06.1978), [w:] *Un momento di inculturazione del Cattolicesimo in Cina. Le Facoltà speciali del 1978*, red. L. Sabbarese, Roma: Urbaniana University Press 2015, s. 95-103.

mógł przewodniczyć każdy kapłan, a także lektor lub akolita, czyli osoby świeckie (por. tamże, VI).

2. WARUNKI ASYSTOWANIA PRZEZ ŚWIECKIEGO PRZY ZAWARCIU MAŁŻEŃSTWA

Równoległe do wydawania wskazanych powyżej unormowań regulujących możliwość ustanowienia wiernego świeckiego świadkiem kwalifikowanym zawarcia małżeństwa trwały prace nad ostatecznym ukształtowaniem normatywnym tejże kwestii w przyszłym Kodeksie Prawa Kanonicznego¹⁷. Wynikiem tychże prac był kan. 1112 obowiązującego Kodeksu: „Gdzie nie ma kapłanów i diakonów, biskup diecezjalny, uzyskawszy – po wcześniejszej pozytywnej opinii Konferencji Episkopatu – zezwolenie Stolicy Apostolskiej, może delegować świeckich do asystowania przy zawieraniu małżeństw” (kan. 1112 § 1). Określa on warunki, w jakich świecki może otrzymać delegację do asystowania przy celebracji małżeństwa. Sporna w doktrynie jest kwestia ciężaru gatunkowego tych wymogów, tzn. czy są to wymogi *ad validitatem*, czy też jedynie *ad liceitatem*.

Papież Franciszek na mocy Listu apostolskiego motu proprio *De Concordia inter Codices* z dnia 31 maja 2016 r. dodał do brzmienia kanonu zastrzeżenie „z zachowaniem kan. 1108 § 3” odsyłając do przepisu, który sam umieścił w Kodeksie. Zgodnie z nim „tylko kapłan ważnie asystuje przy zawieraniu małżeństwa między dwiema stronami wschodnimi lub między stroną łacińską i stroną wschodnią, czy to katolicką, czy to niekatolicką”¹⁸. W ten sposób najwyższa władza kościelna usunęła jakiegokolwiek wątpliwości, co do możliwości zastosowania normy kan. 1112 do zawierania małżeństw, w których przynajmniej jedna ze stron należy do jednego z Kościołów obrządku wschodniego.

Pierwszym i podstawowym warunkiem, by świecki mógł powagą Kościoła asystować przy zawieraniu małżeństwa jest udzielenie mu delegacji. Nigdy zatem

¹⁷ Poszczególne etapy prac nad kanonem dotyczącym możliwości delegowania świeckiego do wypełniania zadań świadka kwalifikowanego przy zawarciu małżeństwa kanonicznego wraz kolejnymi wariantami treści tegoż kanonu referuje GANDÍA BARBER, *La celebración del matrimonio*, s. 37-50.

¹⁸ Por. FRANCISCUS PP., *Litterae apostolicae motu proprio datae De concordia inter Codices* (31.05.2016), „L'Osservatore Romano” Anno CLVI n. 212 (47-347), venerdì 16 settembre 2016, s. 4-5; tłumaczenie polskie kanonów: *Zmiany w Kodeksie prawa kanonicznego, dokonane przez papieża Franciszka w motu proprio „De concordia inter Codices” z dnia 31.05.2016 r., opublikowanego w dniu 15.09.2016 r.*, w: <http://www.diecezja.pl/duchowni-i-konsekrowani/listy-i-dekrety/zmiany-w-kodeksie-prawa-kanonicznego-dokonane-przez-papieza-franciszka-w-motu-proprio-de-concordia-inter-codices-z-dnia-31-05-2016-r-opublikowanego-w-dniu-15-09-2016-r.html> [dostęp: 18.03.2017].

świecki *ipso iure* nie może być świadkiem kwalifikowanym. Pomimo to, na tej podstawie małżeństwo zawierane przed świeckim jest nadal małżeństwem w zwyczajnej formie kanonicznej¹⁹. Kompetentny do udzielenia takowej delegacji jest jedynie biskup diecezjalny oraz inne osoby zrównane z nim w prawach, tj. administrator apostolski w administraturze apostolskiej ustanowionej na stałe, prałat terytorialny, opat terytorialny, prefekt apostolski, wikariusz apostolski oraz biskup ordynariatu polowego²⁰. Jego zadaniem jest zweryfikowanie, czy w przypadku jego Kościoła partykularnego zasadne jest skorzystanie z tej możliwości²¹. Z kręgu upoważnionych do delegowania świeckiego zostali wyłączeni wikariusze generalni i wikariusze biskupi. Mogliby więc tego dokonać jedynie na podstawie specjalnego zlecenia od biskupa diecezjalnego. Wtedy też działaliby pod takimi samymi warunkami, jak biskup diecezjalny²². Stolica Apostolska w instrukcji *Ecclesiae de mysterio* przypominała o zakazie na udzielania takowej delegacji przez innych wyświęconych szafarzy (EdM cz. II, art. 10 § 3)²³.

Ponieważ prawodawca nie określa, jaka ma być owa delegacja, dlatego też może przybrać formę albo delegacji ogólnej (i takowa wydaje się być najlepszym rozwiązaniem, zważywszy na *ratio* tego przepisu) albo też szczególnej, do wskazanych przez biskupa diecezjalnego małżeństw. Jak słusznie zauważa Gandía Barber, zastosowanie tej drugiej możliwości wydaje się być wątpliwe, gdyż nierozsądne z punktu widzenia ekonomii postępowania byłoby uruchamianie dla jednego lub kilku małżeństw całej procedury, łącznie z uzyskaniem zezwolenia Stolicy Apostolskiej, podczas gdy możliwa do zastosowania byłaby forma nadzwyczajna²⁴.

Z kwestią delegacji do asystowania przy zawieraniu małżeństw wiąże się sprawa subdelegowania tego upoważnienia. Prawodawca przewidział, że „władza wykonawcza delegowana przez inny autorytet [niż Stolica Apostolska – R.G.] posia-

¹⁹ Por. W. GÓRALSKI, *Małżeństwo kanoniczne*, Warszawa: LexisNexis 2011, s. 253-254.

²⁰ Por. GANDÍA BARBER, *La celebración del matrimonio*, s. 50.

²¹ Por. L. SABBARESE, *I laici „testi qualificati” per assistere al matrimonio. Aspetti storici, interpretativi e applicativi*, [w:] *Iustitiam et iudicium facere. Scritti in onore del Prof. Don Sabino Arditio, SDB*, red. J. Pudmai Doss, M. Graulich, Roma: Libreria Ateneo Salesiano 2011, s. 57.

²² Por. Tamże.

²³ Por. CONGREGATIO PRO CLERICIS, PONTIFICIUM CONSILIUM PRO LAICIS, CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, CONGREGATIO DE CULTU DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM, CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, CONGREGATIO PRO GENTIUM EVANGELIZATIONE, CONGREGATIO PRO INSTITUTIS VITAE CONSECRATAE ET SOCIETATIBUS VITAE APOSTOLICAE, PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS, *Instructio de quibusdam questionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem Ecclesiae de mysterio* (15.08.1997), AAS 89 (1997), s. 852-877 [dalej cyt.: EdM].

²⁴ Por. GANDÍA BARBER, *La celebración del matrimonio*, s. 55-56.

dający władzę zwyczajną, jeżeli jest delegowana do ogółu spraw może być subdelegowana tylko do poszczególnych aktów” (kan. 137 § 3). Wobec tego wydaje się, że również świecki delegowany w sposób ogólny do asystowania przy zawieraniu małżeństw może subdelegować do tego inną osobę w poszczególnym przypadku. Co więcej, powinien to uczynić, gdy jest osiągalny kapłan lub diakon mogący asystować przy zawarciu małżeństwa, a który nie posiada stosownych uprawnień lub delegacji²⁵. Bowiern posługa świeckiego w tym wypadku ma jedynie charakter zastępczy w stosunku do wyświęconych szafarzy. Doktryna wskazuje na niemożliwość subdelegowania upoważnienia do asystowania innemu świeckiemu, gdyż prawo delegacji jest w tym wypadku zastrzeżone biskupowi diecezjalnemu. Możliwość taka mogłaby wystąpić jedynie wówczas, gdyby tenże biskup delegujący w samym akcie delegacji to przewidział i na to się zgodził²⁶. Zważywszy jednak na wyjątkowość tej posługi oraz wymogi stawiane ewentualnemu świeckiemu świadkowi kwalifikowanemu, weryfikowane następnie przez władzę kościelną, wydaje się to być niewskazane.

Podstawowym warunkiem możliwości delegowania świeckiemu upoważnienia do asystowania w imieniu Kościoła przy zawieraniu małżeństw jest brak kapłanów i diakonów na danym terytorium. Zgodnie z Instrukcją *Ecclesiae de mysterio* brak ten powinien być albo poważny, albo całkowity (EdM cz. II, art. 10 § 1, 3). Sytuacja taka może mieć miejsce w krajach misyjnych, gdzie nie ustanowiono jeszcze stałej hierarchii kościelnej lub tam, gdzie pomimo długiej tradycji chrześcijańskiej spadek powołań do święceń skutkuje brakiem kapłanów i diakonów. Ocena tej sytuacji należy do biskupa diecezjalnego. Podlega ona jednak dalszej weryfikacji ze strony konferencji biskupów i Stolicy Apostolskiej.

Aby móc uzyskać zezwolenie na delegowanie świeckich do wypełniania zadań świadka kwalifikowanego przy celebracji małżeństwa biskup zobowiązany jest uzyskać dla swojej diecezji pozytywną opinię konferencji biskupów. Niektóre konferencje przyjęły ogólne założenie, że biskupi ich terytorium mogą zwracać się do Stolicy Apostolskiej ze stosowną prośbą o zezwolenie²⁷. Jednakże zgodnie z wyjaśnieniem zawartym w instrukcji *Ecclesiae de mysterio*, owo votum konferencji powinno dotyczyć jedynie diecezji biskupa występującego z prośbą o opinię (EdM cz. II, art. 10 § 1). Na podstawie szczególnych uprawnień udzielonych Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów, przełożeni Kościołów podlegających jej

²⁵ Por. Tamże, s. 57.

²⁶ Por. Tamże.

²⁷ Sabbarese przytacza 12 decyzji Konferencji Biskupów w tej sprawie: Boliwii, Kanady, Chile, Ekwadoru, Gwatemali, Indii, Meksyku, Nowej Zelandii, Konferencji Biskupów Pacyfiku, Peru, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Wenezueli: SABBARESE, *I laici „testi qualificati”*, s. 62-64.

kompetencji są zwolnieni z tego obowiązku. Zgodnie z tą decyzją, biskup lub ten, kto jest z nim zrównany w prawie, bezpośrednio zwraca się do tej Kongregacji z prośbą o zezwolenie pomijając konieczność uzyskania *votum favorabile* konferencji biskupów²⁸.

Istotnym elementem procesu delegowania wiernemu świeckiemu uprawnienia do asystowania przy zawieraniu małżeństw jest uzyskanie zezwolenia ze strony Stolicy Apostolskiej. Takowego indultu udziela albo Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, albo Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów. Jest to akt władzy wyższego rzędu, autoryzujący decyzję biskupa diecezjalnego, mającą charakter wyjątku od normy ogólnej wyrażonej w kan. 1108²⁹. W czasie Zebrania Plenarnego Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w 1996 r. zauważono, że napływa wiele takich próśb ze strony biskupów, także z Europy. Niejednokrotnie powodem tego jest nie tyle brak kapłanów lub diakonów, ale niewłaściwe rozumienie posługi świeckich w liturgii³⁰. Podobne uwagi poczyniono w 2001 r.³¹ Zezwolenia udzielne były na okres pięciu lat, jednakże Stolica Apostolska postanowiła przedłużyć je na czas nieokreślony (*donec aliter provideatur*), by ze względu na wygaśnięcie zezwolenia nie narażać wiernych na niebezpieczeństwo nieważnego małżeństwa z powodu braku formy kanonicznej³². Ponadto podtrzymano założenie, by nie udzielać zezwolenia biskupom z krajów europejskich, dopóki sytuacja braku kapłanów i diakonów nie będzie wystarczająco poważna, by uzasadniała wprowadzenie posługi świeckich świadków kwalifikowanych zawarcia małżeństwa³³.

Zarówno opinia konferencji biskupów, jak i zezwolenie Stolicy Apostolskiej są wymogami koniecznymi dla legalności aktu delegacji, jednak sporny pozostaje ich walor prawny. Znaczna część doktryny uważa, że są to wymogi *ad validitatem*³⁴. Z kolei Castaño, stosując w tym wypadku kan. 10, twierdzi, że takowe wa-

²⁸ Por. A. D'AURIA, *Le Facoltà speciali della Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli*, „Ius Missionale” 1 (2007), s. 259.

²⁹ Por. GANDÍA BARBER, *La celebración del matrimonio*, s. 53.

³⁰ Por. *La «Plenaria» della Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti*, 30 aprile – 4 maggio 1996. Roma, „Notitiae” 32 (1996), s. 442.

³¹ Por. *L'adunanza «Plenaria» della Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti (21-29 settembre 2001)*, „Notitiae” 37 (2001), s. 434.

³² Por. *La «Plenaria» della Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti*, 1-4 marzo 2005. Roma, „Notitiae” 41 (2005), s. 184-185.

³³ Por. Tamże, s. 185.

³⁴ Por. GANDÍA BARBER, *La celebración del matrimonio*, s. 53-55; C. HURTADO DE MENDOZA DOMINGUEZ, *La asistencia al matrimonio canónico del testigo cualificado laico*, „Religion Y Cultura” 55 (2008), s. 394-395; A. SŁOWIKOWSKA, *Uczestnictwo wiernych świeckich w liturgii Kościoła łacińskiego. Studium kanoniczne*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2014, s. 210; J. KRUKOWSKI,

runki mogą być wymagane jedynie *ad licetatem*, gdyż prawodawca nie nadał im charakteru unieważniającego³⁵. Gandía Barber byłby w stanie przychylić się do opinii Castaño tylko w przypadku votum konferencji biskupów, jednak już nie do decyzji Stolicy Apostolskiej³⁶. Stwierdzenie, że zezwolenie ze strony właściwej Kongregacji jest wymagane do ważności aktu znajduje także potwierdzenie w *praxis* Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, która w 2005 r. postanowiła udzielać indultów w omawianej kwestii na czas nieokreślony, by z powodu wygaśnięcia tejże zgody (a w konsekwencji ważności samej delegacji) wierni nie byli narażeni na nieważne zawieranie małżeństw³⁷.

Po wypełnieniu formalnych warunków umożliwiających *in genere* udzielenie delegacji, należy przejść do etapu delegacji *in concreto*, czyli do wyboru osoby delegata. Prawodawca stawia konkretne wymagania osobie, która ma być delegowana do asystowania przy zawieraniu małżeństw. Korelują one z obowiązkami, jakie na niej ciąży z racji na wykonywanie posługi w imieniu Kościoła. W kan. 1112 § 2 wskazano, że do tego zadania winny być wybierane odpowiednie osoby, które będą zdolne do przygotowania nupturientów do zawarcia małżeństwa oraz przewodniczenia liturgii jego zawarcia. Tę *idoneitas* należy oceniać zgodnie z kryteriami wyrażonymi w art. 13 instrukcji *Ecclesiae de mysterio*. Prawodawca wymaga od świeckich wykonujących w imieniu Kościoła jakieś zadanie wyznawania zdrowej doktryny oraz przykładnego postępowania, wyłączając z tej grupy osoby, których uczciwość życia lub sytuacja rodzinna nie odpowiada nauce Kościoła (EdM art. 13). W odniesieniu do świadka kwalifikowanego zawarcia małżeństwa Kodeks nie precyzuje czy może nim być tylko mężczyzna, lecz używa sformułowania *laicus*. Należy wobec tego przyjąć, że to zadanie może pełnić również kobieta³⁸. Wydaje się, że do świeckiego świadka kwalifikowanego należy odnieść zastrzeżenie wyrażone w kan. 1109, zgodnie z którym nie mogą ważnie wykonywać tego zadania ci, którzy podlegają karze ekskomuniki, suspensy lub interdaktu. Ponadto powinno się powstrzymać od delegowania do tego zadania tych, którzy przez swoją sytuację życiową nie są właściwym przykładem chrześcijańskiego małżeństwa, np. osoby, które po cywilnym rozwodzie wstąpiły w no-

Komentarz do kan. 1112, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2: *Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła. Część I. Sakramenty. Część II. Pozostałe akty kultu Bożego. Część III. Miejsca i czasy święte*, red. J. Krukowski, Poznań: Pallottinum 2011, s. 315.

³⁵ Por. J.F. CASTAÑO, *Il sacramento del matrimonio*, Roma: Tipolitografia Pioda 1994, s. 450.

³⁶ Por. GANDÍA BARBER, *La celebración del matrimonio*, s. 55.

³⁷ Por. La «Plenaria» della Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti. 1-4 marzo 2005, s. 184-185.

³⁸ Por. HURTADO DE MENDOZA DOMINGUEZ, *La asistencia al matrimonio*, s. 389; KRUKOWSKI, *Komentarz do kan. 1112*, s. 315.

wy, niekanoniczny związek. Wymogu tego nie należy rozpatrywać na płaszczyźnie prawnej, lecz raczej *stricte* duszpasterskiej.

3. ZADANIA ŚWIECKIEGO ŚWIADKA KWALIFIKOWANEGO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

Prawodawca kościelny w kan. 1112 § 2 wskazał, jakie zadania stoją przed świeckim świadkiem kwalifikowanym zawarcia małżeństwa. Do nich należy dodać także ogólne wymogi prawa, jakie musi spełnić każdy, kto asystuje przy małżeństwie lub do niego dopuszcza. Wobec tego zadaniem takiego świadka urzędowego będzie: przygotowanie nupturientów do małżeństwa (kan. 1112 § 2), stwierdzenie ich stanu wolnego i przeprowadzenie dochodzenia przedślubnego (kan. 1066, 1114), przewodniczenie liturgii zawarcia małżeństwa (kan. 1112 § 2), a podczas niej zapytanie nowożeńców o zgodę na małżeństwo i przyjęcie jej w imieniu Kościoła (kan. 1108 § 2) oraz zatroszczenie się o odpowiednie odnotowanie tego faktu w księgach metrykalnych (kan. 1121-1122).

Na etapie poprzedzającym celebrację małżeństwa świadek kwalifikowany powinien zatroszczyć się o odpowiednie przygotowanie nupturientów. Jest to złożony i stopniowy proces, w który powinni być zaangażowani biskupi, prezbiterzy, diakoni, rodzice i cała wspólnota Kościoła. Jednakże, jak zauważa Madtha, często zdarza się, że to na tymże świeckim świadku urzędowym spoczywa najpoważniejsza część tego zadania. Z tego względu, w miarę możliwości, powinni być wspomagani przez innych członków lokalnego Kościoła, zwłaszcza przez chrześcijańskich małżonków³⁹. To indywidualne przygotowanie katechetyczne, zgodnie z kan. 1063, 2° powinno pomóc nupturientom wejść na drogę świętości w nowym stanie życia oraz przyjąć związane z nim obowiązki⁴⁰. Na tym etapie należy również przeprowadzić dochodzenie przedślubne zmierzające do ustalenia zarówno kanonicznej zdolności nupturientów do wyrażenia konsensu małżeńskiego, jak też stanu wolnego narzeczonych. Ponieważ prawodawca kościelny nakłada ten obowiązek na asystującego (por. kan. 1114), świecki świadek kwalifikowany powinien działać w tej sprawie zgodnie z przepisami ustalonymi dla danego terenu

³⁹ Por. MADTHA, *Lay person as officiant*, s. 206.

⁴⁰ Madtha wskazuje nawet główne elementy procesu indywidualnej katechezy, wśród których wymienia: rozpoznanie własnej zdolności do małżeństwa, biblijne podstawy nauki o małżeństwie, naturę małżeństwa, istotne przymioty małżeństwa (jedność i nierozzerwalność) oraz jego cele (dobro małżonków i dobro potomstwa), a także interpersonalny wymiar małżeństwa: por. tamże, s. 209-214.

przez konferencję biskupów (por. kan. 1067). Koniecznie trzeba zwrócić uwagę na ewentualne przeszkody występujące między przyszłymi małżonkami i postarać się o stosowaną dyspensę (jeśli takowa jest możliwa), gdyż nawet w niebezpieczeństwie śmierci albo w wypadku nagłym świeckiemu świadkowi urzędowemu nie przysługuje upoważnienie do samodzielnego udzielenia dyspensy⁴¹.

Podstawowym zadaniem świeckiego świadka kwalifikowanego jest zapytanie nupturientów o zgodę na małżeństwo i przyjęcie ich konsensu w imieniu Kościoła. Dzieje się to podczas celebracji liturgicznej. Po wejściu w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. dalej obowiązywał obrzęd promulgowany w 1974 r. Dekretem z dnia 19 marca 1990 r. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów ogłosiła drugie wydanie wzorcowe części rytuału rzymskiego zatytułowane *Ordo celebrandi matrimonium*⁴². Zamieszczono w niej rozdział przedstawiający porządek celebracji zawarcia małżeństwa wobec asystującego świeckiego (nr 118-151). Prawodawca stwierdza w tym dokumencie wyraźnie, że do obowiązków świeckiego spełniającego zadanie asystowania przy małżeństwie należy tak wszystko uporządkować, zarówno w tym co dotyczy przepisów prawa, jak i obrzędu, modlitw, czytań i udziału wspólnoty, by sam obrzęd sakramentu małżeństwa był sprawowany właściwie, świadomie i owocnie (OCM 119).

Zawarcie małżeństwa *coram assistente laico* dokonuje się podczas liturgii Słowa Bożego, celebrowanej zwyczajnie w kościele (OCM 120). Na początku celebracji świecki asystujący, ubrany w strój odpowiedni dla tego obrzędu (godny strój świecki) albo inny zatwierdzony przez biskupa (np. albę) pozdrawia zgromadzonych, zaprasza ich do błogosławienia Boga, który okazał swoje miłosierdzie (*Benedicus Deus, Pater totius consolationis, qui fecit nobiscum misericordiam suam*) oraz przemawia do nich, by przygotować ich do udziału w obrzędzie małżeństwa i zachęcić do modlitwy w intencji nupturientów. Następnie sprawuje się liturgię słowa, którą kończy zachęta (*adhortatio*) asystującego albo odczytanie homilii wskazanej przez biskupa lub proboszcza. Potem następuje centralna część obrzędu – zawarcie małżeństwa. Asystujący zwraca się do przyszłych małżonków, by wobec niego, który został delegowany przez biskupa i wobec wspólnoty Kościoła wyrazili swój konsens na zawarcie małżeństwa oraz zadaje im stosowne pytania. Następnie prosi o wyrażenie zgody, na co nupturienti odpowiadają zło-

⁴¹ Wskazuje na to chociażby brzmienie kan. 1079-1080, które wymieniają jedynie kapłana lub diakona delegowanego, nie wspominając o ewentualnym zastosowaniu kan. 1112 oraz wcześniejsze doprecyzowania instrukcji *Sacramentalem indolem*.

⁴² *Rituale romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II renovatum auctoritate Pauli PP. VI editum Ioannis Pauli PP. II cura recognitum, Ordo celebrandi matrimonium*, editio typica altera, Typis Polyglottis Vaticanis 1991 [dalej cyt.: OCM].

żeniem przysięgi małżeńskiej. To również może przybrać formę dialogu. Potem w imieniu Kościoła przyjmuje konsens małżonków, wyrażając życzenie, by Pan zechciał umocnić i obdarzyć swoim błogosławieństwem ten związek małżeński. Po tym następuje błogosławieństwo i przekazanie obrączek. Można odśpiewać hymn lub pieśń pochwalną, po której następuje modlitwa powszechna⁴³. Dalsza część obrzędu uzależniona jest od tego, czy będzie rozdzielana Komunia Święta, czy też nie. Jeśli to następuje, po wezwaniach modlitwy powszechnej odmawia się formułę błogosławieństwa nowożeńców. Jeśli opuszcza się Komunię Świętą odmawia się Modlitwę Pańską, a błogosławieństwo małżonków z dodaną stosowną oracją oraz formułą quasitrynitarną (*Deus repleat nos gaudio et spe in credendo. Pax Christi exsulet in cordibus nostris. Spiritus Sanctus in nos sua dona profundat*) kończy cały obrzęd. Jeśli jednak udziela się Eucharystii⁴⁴, po błogosławieństwie nowożeńców asystujący przynosi z tabernakulum Najświętszy Sakrament na ołtarz, wraz z uczestnikami odmawia modlitwę Ojciec nasz, zależnie od okoliczności zaprasza wiernych do przekazania sobie znaku pokoju, oraz w zwyczajny sposób właściwy dla nadzwyczajnego szafarza Komunii Świętej udziela sobie i zgromadzonym sakramentu Eucharystii. Obrzęd kończy modlitwa po Komunii i końcowa formuła *Deus repleat...* (OCM 120-151). W obowiązującym rytuale wskazano także adaptacje, które należy wprowadzić w obrzędzie zawarcia małżeństwa między katolikiem a katechumenem lub niechrześcijaninem, gdy przewodniczy mu świecki asystujący (OCM 152; 156-164; 166; 173; 176).

Ostatnią czynnością, na którą musi zwrócić uwagę świecki asystujący jest odpowiednie zapisanie zawartego małżeństwa w dokumentacji kościelnej. Rytuał przypomina, że małżonkowie i asystujący powinni podpisać akt małżeństwa po zakończonej celebracji. Mogą to zrobić albo przed ludem, albo w zakrystii, nigdy jednak na ołtarzu (OCM 151). Prawodawca powszechny nie określił jednak sposobu w jaki świecki asystujący powinien przekazać właściwemu proboszczowi (por. kan. 1121 § 1) informację o zawartym małżeństwie. Pomimo, że kan. 1121 § 2 nie wymienia go wprost wśród zobowiązanych do tego podmiotów, lecz zgodnie z *ratio legis* tego przepisu należy taki obowiązek w pełni uznać. Świadczy o tym także wcześniejsze postanowienie instrukcji *Sacramentalem indolem* (SI). Wobec braku unormowań powszechnych w tym zakresie konferencja biskupów albo wła-

⁴³ W przeciwieństwie do poprzedniego obrzędu z 1974 r., obowiązujący rytuał nie podaje specjalnego schematu modlitwy powszechnej na celebrację *coram assistente laico*, lecz odsyła do zwykłych formuł umieszczonych w rytuale wśród tekstów do wyboru.

⁴⁴ Może mieć to miejsce, gdy uczestnicy celebracji są do tego przygotowani przez sakrament pokuty oraz gdy asystujący posiada upoważnienie do wykonywania funkcji nadzwyczajnego szafarza Komunii Świętej.

ściwi biskupi diecezjalni pojedynczo powinni określić normy w tej materii. Jeśli nie *per modum legis*, to chociaż przez stosowne zobowiązanie w akcie delegacji, bowiem z badań przeprowadzonych przez Madtha wynika, że nie wszyscy świeccy świadkowie kwalifikowani zdają sobie sprawę z tego obowiązku oraz jego kanonicznego znaczenia⁴⁵.

ZAKOŃCZENIE

Sobór Watykański II otworzył możliwość szerszego zaangażowania wiernych świeckich w wykonywanie *munus sanctificandi* Kościoła. Jednym z zadań, które zostały powierzone świeckim, działającym w zastępstwie wyświęconych szafarzy, jest asystowanie przy zawieraniu małżeństw w charakterze świadka kwalifikowanego w tych miejscach, gdzie z powodu poważnego braku kapłanów i diakonów dotychczas zawarcie kanonicznego związku było możliwe jedynie w drodze zastosowania formy nadzwyczajnej. Pozbawiona religijnej szaty obrzędowej mogła powodować u wiernych zacieranie się świadomości o sakramentalności małżeństwa. Możliwość taka została otwarta najpierw w drodze dwóch instrukcji Kongregacji właściwej dla dyscypliny sakramentów, a następnie została włączona do Kodeksu Prawa Kanonicznego.

Świecki świadek kwalifikowany zawarcia małżeństwa może wykonywać swoje zadanie jedynie w miejscach, gdzie brak kapłanów i diakonów, na podstawie delegacji udzielonej mu przez biskupa diecezjalnego. Tenże biskup zobowiązany jest jednak do uprzedniego uzyskania pozytywnej opinii własnej konferencji biskupów oraz zezwolenia ze strony Stolicy Apostolskiej. Doktryna nie jest jednomyślna w ocenie waloru prawnego tych wymogów wstępnych. Większa część opowiada się jednak za uznaniem ich za warunki *ad validitatem*. Odpowiednio delegowany świecki jest zobowiązany do przygotowania nupturientów do małżeństwa (także poprzez przeprowadzenie dochodzenia przedślubnego), zapytania ich o zgodę na to małżeństwo i przyjęcia od nich konsensu małżeńskiego, a także w fazie końcowej, do zatroszczenia się o odpowiednie odnotowanie faktu małżeństwa w dokumentacji kościelnej.

Ponieważ Kościół w Polsce jeszcze długo nie będzie musiał się obawiać tak drastycznego spadku liczby duchownych, który uzasadniałby korzystanie z tej możliwości, dlatego zagadnienie to nie było szerzej omawiane w literaturze kanonistycznej w kraju. Jednakże wobec zjawiska coraz większej migracji ludności

⁴⁵ Por. MADTHA, *Lay person as officiant*, s. 265.

oraz zawierania małżeństw kanonicznych z osobami pochodzącymi z krajów, w których normy te mają zastosowanie, wydaje się konieczne dogłębne studium tego zagadnienia.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA

- Catechismus Catholicae Ecclesiae, Libreria Editrice Vaticana 1997; tekst polski w: Katechizm Kościoła Katolickiego, wyd. 2, Poznań: Pallottinum 2002.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallottinum 1984.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti papae XV auctoritate promulgatus. Praefatione, fontium annotatione et indice analytico-aphabetico ab E.mo Petro Card. Gasparri auctus, Romae: Typis Polyglottis Vaticanis 1918.
- CONCILIUM LATERANENSE IV, Constitutiones, [w:] Dokumenty Soborów Powszechnych, red. A. Baron, H. Pietras, t. II, Kraków: Wydawnictwo WAM 2003, s. 220-325.
- CONCILIUM TRIDENTINUM, Decretum Tametsi, Sess. XXIV (11.11.1563), [w:] Dokumenty Soborów Powszechnych, red. A. Baron, H. Pietras, t. IV, Kraków: Wydawnictwo WAM 2005, s. 720-733.
- CONGREGATIO PRO CLERICIS, PONTIFICIUM CONSILIIUM PRO LAICIS, CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, CONGREGATIO DE CULTU DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM, CONGREGATIO PRO EPISCOPIIS, CONGREGATIO PRO GENTIUM EVANGELIZATIONE, CONGREGATIO PRO INSTITUTIS VITAE CONSECRATAE ET SOCIETATIBUS VITAE APOSTOLICAE, PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS, Instructio de quibusdam questionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem Ecclesiae de mysterio (15.08.1997), AAS 89 (1997), s. 852-877.
- FRANCISCUS PP., Litterae apostolicae motu proprio datae De concordia inter Codices (31.05.2016), „L'Osservatore Romano” Anno CLVI n. 212 (47-347), venerdì 16 settembre 2016, s. 4-5; tłumaczenie polskie kanonów: Zmiany w Kodeksie prawa kanonicznego, dokonane przez papieża Franciszka w motu proprio „De concordia inter Codices” z dnia 31.05.2016 r., opublikowanego w dniu 15.09.2016 r., w: <http://www.diecezja.pl/duchowni-i-konsekrowani/listy-i-dekrety/zmiany-w-kodeksie-prawa-kanonicznego-dokonane-przez-papieza-franciszka-w-motu-proprio-de-concordia-inter-codices-z-dnia-31-05-2016-r-opublikowanego-w-dniu-15-09-2016-r.html> [dostęp: 18.03.2017].
- Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II renovatum auctoritate Pauli PP. VI editum Ioannis Pauli PP. II cura recognitum, Ordo celebrandi matrimonium, editio typica altera, Typis Polyglottis Vaticanis 1991.
- SACRA CONGREGATIO CONCILII, Decretum Ne Temere (2.08.1907), ASS 40 (1907), s. 525-530.
- SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, Instructio ad locorum Ordinarios de canonica celebratione matrimonii coram solis testibus in casibus particularibus Ad Sanctam Sedem (7.12.1971), [w:] Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae, red. X. Ochoa, vol. IV, Roma: Commentarium pro Religiosis 1974, kol. 6192-6193; tekst polski w: Instrukcja Kongregacji Sakramentów skierowana do Ordynariuszów

- miejsca – na temat kanonicznego zawierania małżeństwa w szczególnych wypadkach wobec samych tylko świadków, [w:] Posoborowe prawodawstwo kościelne, red. E. Sztafrowski, t. VI, z. II, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej 1975, s. 361-367.
- SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, Instructio de canonica celebratione matrimonii coram solis testibus, in casibus particularibus Sacramentalem indolem (15.05.1974), [w:] Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae, red. X. Ochoa, vol. V, Roma: Commentarium pro Religiosis 1980, kol. 6798-6800.
- SACRA CONGREGATIO PRO CULTU DIVINO, Normae Ordo celebrandi matrimonium coram teste qualificato laico, [w:] Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae, red. X. Ochoa, vol. V, Roma: Commentarium pro Religiosis 1980, kol. 6954-6956.
- SACRA CONGREGATIO PRO GENTIUM EVANGELIZATIONE SEU DE PROPAGANDA FIDE, Facultates et privilegia sacerdotibus fidelibusque in territorio Sinarum degentibus concessa his perdurantibus circumstantis, Prot. N.3242/78 (27.06.1978), [w:] Un momento di inculturazione del Cattolicesimo in Cina. Le Facoltà speciali del 1978, red. L. Sabbarese, Urbaniana University Press, Roma 2015, s. 95-103.
- SACRA CONGREGATIO PRO SACRAMENTIS ET CULTU DIVINO, Resp. Ordinario Sancti Caroli Ancudiae, Prot. N. 263/75 (12.11.1975), [w:] Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae, red. X. Ochoa, vol. V, Roma: Commentarium pro Religiosis 1980, kol. 7084.

LITERATURA

- AZNAR GIL Federico R.: La Revision de la fromacanonica del matrimonio en el Concilio Vaticano II, *Revista española de derecho canónico* 38 (1982), s. 507-534.
- CASTAÑO Jose F.: Il sacramento del matrimonio, Roma: Tipolitografia Pioda 1994.
- D'AURIA Andrea: Le Facoltà speciali della Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli, *Ius Missionale* 1 (2007), s. 257-261.
- GANDÍA BARBER Juan D.: La celebración del matrimonio ante asistente laico. Estudio Canónico-Litúrgico, Murcia: Ediciones Laborum 2008.
- GÓRALSKI Wojciech: Małżeństwo kanoniczne, Warszawa: LexisNexis 2011.
- HURTADO DE MENDOZA DOMINGUEZ Carlos: La asistencia al matrimonio canónico del testigo cualificado laico, *Religion Y Cultura* 55 (2008), s. 373-400.
- JANCZEWSKI Zbigniew: Materia i forma sakramentu małżeństwa, *Ius Matrimoniale* 18 (24) 2013, s. 7-23.
- JANCZEWSKI Zbigniew: Ustanawianie szafarzy sakramentów świętych w Kościele łacińskim i w Kościołach wschodnich, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2004.
- KRUKOWSKI Józef: Komentarz do kan. 1112, [w:] Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. III/2: Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła. Część I. Sakramenty. Część II. Pozostałe akty kultu Bożego. Część III. Miejsca i czasy święte, red. J. Krukowski, Poznań: Pallottinum 2011, s. 315.
- L'adunanza «Plenaria» della Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti (21-29 settembre 2001), *Notitiae* 37 (2001), s. 401-470.
- La «Plenaria» della Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti. 30 aprile – 4 maggio 1996. Roma, *Notitiae* 32 (1996), s. 373-507.
- La «Plenaria» della Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti. 1-4 marzo 2005. Roma, *Notitiae* 41 (2005), s. 135-203.
- MADTHA Ambrose: Lay person as officiant at marriage celebration according to the Code of Canon Law, Romae: Pontificia Universitas Urbaniana 1990.

- SABBARESE Luigi: I laici „testi qualificati” per assistere al matrimonio. Aspetti storici, interpretativi e applicativi, [w:] *Iustitiam et iudicium facere. Scritti in onore del Prof. Don Sabino Ardito, SDB*, red. J. Pudmai Doss, M. Graulich, Roma: Libreria Ateneo Salesiano 2011, s. 49-65.
- SŁOWIKOWSKA Anna: Uczestnictwo wiernych świeckich w liturgii Kościoła łacińskiego. Studium kanoniczne, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2014.
- ZABOROWSKI Marek: Forma nadzwyczajna zawarcia małżeństwa, *Ius Matrimoniale* 14 (20) 2009, s. 115-130.

ZAWARCIE MAŁŻEŃSTWA *CORAM ASSISTENTE LAICO* (KAN. 1112)

Streszczenie

Wprowadzona po Soborze Watykańskim II norma zezwalająca na ustanawianie osoby świeckiej świadkiem kwalifikowanym małżeństwa zawieranego w formie kanonicznej nie została dotychczas szerzej opracowana naukowo w języku polskim. Niniejszy artykuł jest próbą wypełnienia tej luki w polskiej literaturze kanonistycznej. Pierwsza część przedłożenia poświęcona jest rozwojowi normy w prawodawstwie posoborowym przed promulgacją Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. Następnie zostały omówione warunki umożliwiające delegowanie świeckiego do asystowania przy zawarciu małżeństwa zawarte w kan. 1112 tegoż Kodeksu: brak kapłanów i diakonów oraz delegacja biskupa diecezjalnego po uzyskaniu pozytywnej opinii Konferencji Biskupów i zezwolenia ze strony Stolicy Apostolskiej. Ostatnim zaprezentowanym zagadnieniem są obowiązki delegowanego świeckiego w związku z powierzonym mu zadaniem, do których należy przygotowanie nupturientów do małżeństwa, zweryfikowanie ich zdolności do jego zawarcia, przewodniczenie obrzędowi oraz zatroszczenie się o odpowiednie odnotowanie tego faktu w dokumentacji kościelnej.

Słowa kluczowe: wierny świecki; forma kanoniczna małżeństwa; świecki świadek kwalifikowany; posługa uświęcania

THE CELEBRATION OF MARRIAGE *CORAM ASSISTENTE LAICO* (CAN. 1112)

Summary

Introduced after the Second Vatican Council, the norm permitting the lay person to be a qualified witness of marriage entered into a canonical form has not been yet further elaborated in Polish language. This article is an attempt to fill this gap in Polish canonical literature. The first part of the presentation is devoted to the development of the norm in post-conciliar legislation before the promulgation of the 1983 Code of Canon Law. The next part of this dissertation presents the conditions for delegation of lay person to assist at marriage in accordance with Can. 1112 of this Code: lack of priests and deacons, consent of the diocesan bishop with favorable vote of the conference of bishops and permission of the Holy See. The last presented issue is the duties of a delegated lay persons in connection with the task entrusted to them to prepare the nupturients for marriage, to verify their ability to conclude it, to preside over the rite and to take note of this fact in the church documentation.

Key words: lay faithful; canonical form of marriage; lay qualified witness; the sanctifying function

